

FÁBIÁN GERGELY–HUDECZ ANDRÁS–SZIGEL GÁBOR¹

A válság hatása a vállalati hitelállományokra Magyarországon és más kelet-közép-európai országokban

A 2008 őszén eszkalálódó, nemzetközi pénzügyi válság véget vetett a kelet-közép-európai régió külföldi forrásból finanszírozott, dinamikus hitelbővüléssel járó, gazdasági fellendülésének. A recesszióval egyidejűleg szinte valamennyi országban csökkenni kezdett a vállalati bankhitelek állománya is. Felmerül a kérdés, hogy mi volt a bankok szerepe ebben a folyamatban: vajon hitelkínálatuk visszafogásával tovább mélyítették a reálgazdaság visszaesését, illetve akadályozták a gazdasági kilábalást, vagy a hitelállomány csökkenését éppen inkább a recesszió miatti vállalati hitelkereslet visszaesése okozta? A kérdés különösen aktuális Magyarországon, ahol a régiós országok közül az egyik legnagyobb mértékű visszaesést tapasztaljuk a vállalati hitelezésben. Jelen cikkünkben Kelet-Közép-Európa 9 országát² összehasonlítva mutatjuk be, hogyan alakultak a régióban a vállalati hitelállományok és hitelkamatok, illetve mi lehet az egyes országok között tapasztalható különbségek oka. A rendelkezésre álló információk arra utalnak, hogy Magyarországon – a Baltikumhoz hasonlóan – nagyobb szerepet játszott a banki hitelkínálat visszafogása a vállalati hitelezés visszaesésében, mint a többi régiós országban. Ez elsősorban az országnak a külső forrásokra való ráutaltságából, sérülékenységből fakad. Ugyanakkor ezeket az eredményeket több okból is nagyon óvatosan kell kezelni. Egyfelől óvatosságra intenek az alkalmazott elemzési keret gyengeségei, illetve az adatok korlátozott megbízhatósága is. Másfelől a kelet-közép-európai régió korántsem tekinthető egységesnek: az egyes országok gazdasági szerkezete és fejlődési útja szinte több különbséget mutat, mint hasonlóságot, ami jelentősen nehezíti az egyes részfolyamatok összehasonlítását.

1. ELMÉLETI BEVEZETÉS: A HITELPIAC VIZSGÁLATÁNAK SAJÁTOSÁGAI

Mielőtt bemutatnánk a vállalati hitelezés alakulását a kelet-közép-európai régióban, fontosnak tartjuk leírni a hitelpiacoknak azokat a sajátosságait, amelyek megnehezítik mind maguknak a hitelpiaci folyamatoknak, mind pedig azok reálgazdasági hatásainak az elemzését. Itt az a fő probléma, hogy a hitelpiacon az ár nem mindig képes piactisztító szerepet betölteni, ennek hiányában pedig a keresleti és kínálati hatások elkülönítése rendkívül nehéz.

1 A szerzők az MNB Pénzügyi Stabilitási Területének munkatársai.

2 Bulgária, Csehország, Észtország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország, Románia, Szlovákia

1.1. Az árak szerepe

A hagyományos versenypiaci szemléletben az ár játssza a legfontosabb szerepet az egész piac működésében. Normál versenypiacon a keresett és kínált mennyiség az ár alkalmazkodásán keresztül kerül egyensúlyba, így az ár az összes olyan releváns információt tartalmazza, amelynek az alapján a fogyasztók és a termelők döntést képesek hozni. A hitelpiacon azonban ez nem feltétlenül teljesül. A hitel árának jellemzően a hitel kamatát (vagy teljeshitel-díj-mutatóját) tekintjük, ám amíg a klasszikus esetben a piaci áron bárki bármennyi termékhez hozzájuthat, addig a hitelpiacon ez nem feltétlenül van így. A bankok többnyire megválogatják, hogy kinek adnak hitelt, és hogy a leendő adósnak milyen más, ún. *nem árjellegű* feltételeknek kell megfelelnie (például fedezetet kell biztosítania a hitelre, bizonyos mértékű rendszeres jövedelemmel, árbevétellel kell rendelkeznie stb.)

A nem árjellegű feltételeket a bankok a hitelnyújtást megelőző adóminősítéskor – a vállalati hitelezésben az ún. *rating* során – érvényesítik. Ekkor megvizsgálják a vállalatról rendelkezésre álló információkat, gazdálkodási adatokat, megbecsülik a vállalat fizetési képességének valószínűségét, illetve eldöntik, hogy nyújtsanak-e a számára hitelt, és ha igen, akkor milyen fedezeti és egyéb követelmények mellett, illetve milyen áron. Adott kamatszint mellett tehát lehetnek olyan vállalatok, ügyfelek, akik szeretnének ugyan hitelt felvenni, azonban a bankok – az esetleges hitelvesztésektől, ezáltal jövedelemkieséstől tartva – mégsem adnak nekik: a megfigyelt hitelkamat tehát nem feltétlenül a piactisztító ár. Ha a bankok csökkenteni akarják hitelkínálatukat, akkor tehát nem csak az árat szigoríthatják, sőt, egy bizonyos ponton túl egyáltalán nem is érdekük az árat emelni. Ennek az az oka, hogy a magasabb hitelköltségeket a beruházó vállalatok csak kockázatosabb projektekkel képesek kitermelni, így a hitel árának emelésére növekedne a bank portfóliójában a kockázatosabb, rosszabb fizetőképességű ügyfelek aránya. Ezért a bankok egy adott szintnél nem emelik magasabbra a hitelkamataikat, hanem a nem kamat jellegű feltételeket kezdik el szigorítani (a szakirodalomban ezt hiteladagolásnak, *credit rationing*nek nevezik, bővebben l. *Stiglitz–Weiss* [1981]).

Ennek az a következménye, hogy a hitelpiacon az árak változása alapján nem állapítható meg egyértelműen, hogy a kínálat vagy a kereslet visszaesése okoz-e egy-egy változást. Míg egy klasszikus negatív kínálati sokknál – a kínálat drasztikus visszaesésénél – egy normál piacon a termék ára szükségszerűen növekedni fog, addig a hitelpiacon a megfigyelt hitelkamatok mozgása gyakorlatilag bármilyen lehet. Elképzelhető, hogy

- nőnek a kamatok, miközben a nem árjellegű tényezők változatlanok maradnak vagy szigorodnak;
- lehet, hogy a kamatok változatlanok maradnak, csak a hitelezési feltételek szigorodnak (a bank úgy fogja vissza a kínálatát, hogy a korábbi áron adja a hitelt, de csak a jobb ügyfeleknek – „*flight to quality*” jelenség, l. *Bernanke* et al. [1996]);
- szélsőséges esetben az is előfordulhat, hogy a megfigyelt kamatok csökkennek, miközben a hitelezési feltételek jelentősen szigorodnak (a bank már csak a legjobb ügyfeleknek ad hitelt, nekik viszont olcsón).

Lényeg, hogy az árjellegű tényezők és nem árjellegű tényezők által összességében meghatározott hitelhez jutási korlát a korábbinál magasabb lesz. A következtetés mindebből az, hogy a kamatstatisztikák mellett azt is figyelembe kell venni, hogyan változtak a bankok által támasztott hitelezési feltételek.

1.1. A hitelkínálat

A bankok számos okból szigoríthatják a nem árjellegű kínálati korlátokat. A központi bankok hitelezési felméréseiben a szigorítás okait két csoportra szokás bontani: a hitelezési képességre és a hitelezési hajlandóságra, vagyis arra, hogy a bank mennyit tud és mennyit akar hitelezni. Mivel a kelet-közép-európai régió hitelintézetei alapvetően külföldi tulajdonban vannak, és gyakran anyabankjaikon keresztül is finanszírozzák magukat, ezért ez a két tényező kiegészül még kettővel: az anyabankok hitelezési képességével és hajlandóságával. *De Haas–Van Lelyveld* [2008] empirikusan is igazolja, hogy a nemzetközi bankcsoportokban az egyes leánybankok közötti erőforrások allokációjánál az adott ország helyzetének a többi leánybanki ország, illetve az anyabank piacához való viszonyát is figyelembe veszik. Ez a mi értelmezésünkben azt is jelenti, hogy az anyabankok hitelezési hajlandósága szempontjából nemcsak az adott országban bekövetkezett folyamatok, hanem a többi piachoz való relatív viszony alakulása is számít.

Egy bank hitelezési képességét három tényező határozza meg: a bankok tőke-, finanszírozási, illetve likviditási korlátai. Ezek többnyire összefüggnek egymással, hiszen ha egy bank nem képes elegendő tőkét bevonni a piacról a hitelezés fenntartásához, akkor feltehetően a forrásbevonási lehetőségei is korlátozottak. Ugyanakkor a fenti korlátok külön-külön is jelentkezhettek: lehet egy bank – például a korábbi évek magas profitabilitásának köszönhetően – jól tőkésített, de forráshiányos, illetve elképzelhetők olyan likviditási feszültségek, amelyek akadályozhatják a hitelezést megfelelő forrás- és tőkeellátottság esetén is.³

A bank hitelezési hajlandósága szubjektívebb elem, ami a mi értelmezésünkben a bank kockázati étvágyából fakad, és alapvetően részportfóliókra értelmezhető (hiszen ha a bank egy adott ügyfélkör számára kevesebb hitelt nyújt, akkor *ceteris paribus* más eszközökben növekednie kell). A vállalati hitelezés esetében hitelezési hajlandóságon tehát azt értjük, hogy a bank a források rendelkezésre állása esetén is döntést hoz arról, hogy vállalatokat vagy más ügyfeleket kíván-e inkább hitelezni. A hitelezési hajlandóságban a jövedelmezőségi és kockázati szempontok keverednek: magasabb jövedelmezőség többnyire csak több kockázatvállalással érhető el, de e két tényező közül bármelyik is romlik *ceteris paribus*, az a hitelezési hajlandóságot csökkenti. Recessziós környezetben a hitelért folyamodó vállalatok gazdasági mutatói általánosan is romlanak, ami azt jelenti, hogy még változatlan hitelbírálati feltételek mellett is kevesebben kapnak hitelt a banktól (ez a kínálati alkalmazkodásnak a vállalati mérlegtől függő csatornája). Ha a bank kockázatvállalási hajlandósága eközben még csökken is, akkor a korábbi nem árjellegű feltételeit még szigoríthatja is, és így csak a korábbiaknál jobb hitelképességű ügyfelek juthatnak hitelhez (ez a banki hitelezési csatorna). Általánosan elfogadott jelenség, hogy a bankok – prociklikus viselkedést mutatva – gazdasági visszaesés idején csökkentik a hitelezési hajlandóságukat, de nehéz meghatározni, hogy ennek mértékét pontosan mikor mi befolyásolja, mivel ez leginkább a banki döntéshozók – szubjektív - várakozásaitól és értékítéletétől függ. *A Berger–Udell* [2003] által felállított, és empirikusan is igazolt „intézményi emlékezet” elmélet szerint az

3 Például a magyar bankok esetében a swappiac 2008 októberét követő befagyása által előidézett devizalikviditási problémák rontották a devizahitelezési képességet.

elszenvedett veszteségekkel kapcsolatos tapasztalatok befolyásolhatják a bankok hitelezési hajlandóságát: minél élénkebben élnek az elszenvedett veszteségek a banki döntéshozók emlékezetében, annál kevesebbet hiteleznek.

1.2. A hitelkereslet

A szakirodalomban a kamatszintet és gazdasági növekedést használják mint a keresletet befolyásoló legfontosabb változót (Bernanke–Blinder [1987], Calzaa et al. [2003] és Lown–Morgan [2004]). A makrováltozók mellett az empirikus vizsgálatok során az egyedi hitelkérelmek alakulását is vizsgálják – már ahol ezek rendelkezésre állnak (Jimenez et al. [2010], Puri et al. [2009]) –, mások pedig a keresletet a hitelezési vezetők által érzékelt és a jegybanki hitelezési felmérésekben rögzített hitelkereslettel közelítik (Calani et al. [2010], Ciccarelli et al. [2010]). Az egyedi hitelkérelmek vizsgálatánál jellegzetes probléma, hogy egyes vállalatok meg sem jelennek hiteligényükkel a bankoknál, mert azt feltételezik, hogy úgysem kapnának hitelt. A KKE-régióban ez a jelenség lényegesen gyakoribb volt, mint Nyugat-Európában a válság előtti időszakban, noha a tényleges hitelkérelemig el sem jutó vállalatok számottevő része hitelképes lett volna (Brown et al. (2010) és Popov–Udell [2010]).

A fentiek mellett mind a hitelkínálat, mind a kereslet elemzésénél további nehézséget jelent a hitelpiac és a reálgazdaság egymásra hatása (endogenitás). Ez alatt azt értjük, hogy nemcsak a makroökonómiai változások befolyásolják a hitelkeresletet és a hitelkínálatot, hanem a hitelkereslet és a hitelkínálat is befolyásolja az egyéb makroökonómiai változókat. (ez lényegében a monetáris transzmisszió ún. hitelcsatornája, l. Bernanke–Getler [1995]). Például a romló jövedelmi kilátások miatt az is elképzelhető, hogy a vállalatok elhalasztják beruházásaikat, és ezért szorítják vissza a hitelkeresletüket, ami megint csak tovább csökkentheti a termelést. Tehát amikor például a GDP-vel akarjuk magyarázni a hitelpiaci folyamatokat, figyelembe kell vennünk, hogy a hitelpiaci folyamatok is hathattak a GDP alakulására.

2. A BANKOK VÁLLALATI HITELÁLLOMÁNYÁNAK⁴ ALAKULÁSA A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI RÉGIÓBAN

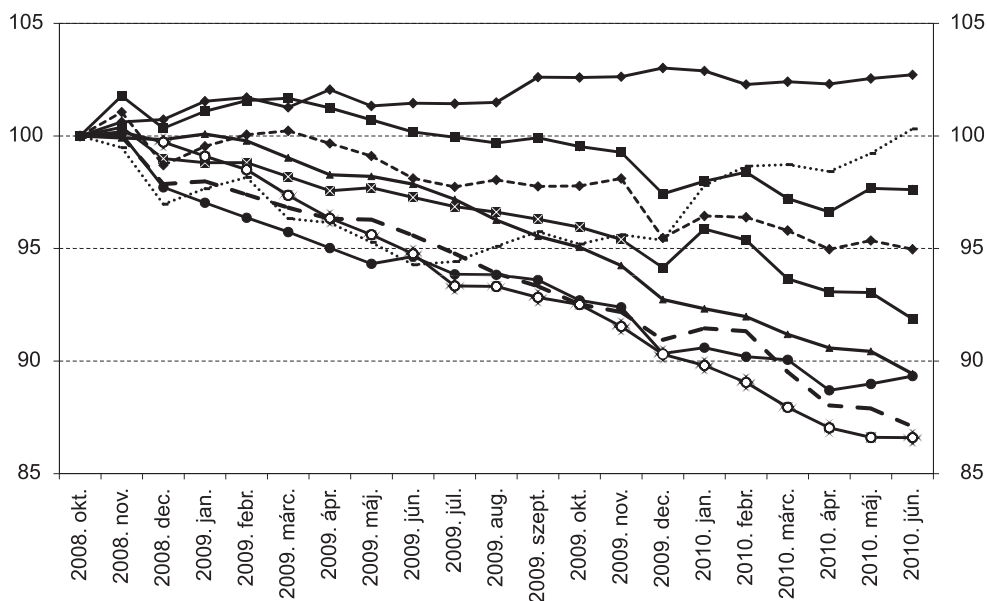
A válság előtt, 2007-ben és 2008-ban a vizsgált kelet-közép-európai országokban átlagosan évi 24 százalékkal nőtt a vállalatok banki hitelállománya; voltak azonban olyan országok, ahol ennél jóval nagyobb ütemű volt a bővülés (Bulgáriában 50, Romániában 34

4 A vállalatok a banki hitelen kívül kötvénykibocsátáson, pénzügyi vállalatokon (lízingcégek, faktoringcégek stb.) vagy pedig külföldről felvett hitelen (anyavállalaton vagy külföldi bankon) keresztül is finanszírozhatják magukat. Az elemzést a belföldi banki hitelekre koncentráljuk, mivel úgy gondoljuk, hogy a rendelkezésre álló adatok közül ezek tükrözik leghívebben a rezidens vállalatok finanszírozásának alakulását. A régióban a vállalati kötvénypiac és pénzügyi vállalatok hitelezésének súlya elhanyagolható. A külföldről felvett hitelek esetén pedig szükséges lenne a nettó külföldi hitelpozíció ismerete, mivel a külföldi hitelek számos esetben nem jelentenek tényleges finanszírozási többletet, hanem csak az adott országban működő regionális központon keresztül hiteleznek tovább, és így csak az ország pénzügyi mérlegét duzzasztják, belföldi gazdasági tevékenységet nem finanszíroznak. Adatforrási hiányosságok miatt ezt az adatsort nem tudjuk a legtöbb vizsgált országra előállítani.

százalékos). Ez a magas dinamika összefüggött a reálgazdasági felzárkózással is, hiszen a felzárkózó országokban a GDP-arányos vállalati eladósodottság jóval elmarad a nyugat-európai átlagtól. (2008-ban a vizsgált országokban a vállalatok GDP-arányos hitelállománya átlagosan 60 százalék volt, míg a nyugat-európai országokban 80 százalék). Ahogy a válság előtti dinamikus hitelállomány-növekedés, úgy a válság utáni jelentős hitelállomány-visszaesés is viszonylag egységes jelenség volt a régióban. 2008 októberétől egy-két hónapon belül szinte valamennyi országban megkezdődött a vállalati hitelállományok – sok esetben azóta is tartó – csökkenése (1. ábra). A legerősebb visszaesés régiós összehasonlításban Magyarországon, a Baltikumban és Csehországban következett be, míg Lengyelországban és Szlovákiában mérsékelt volt a visszaesés. Ezzel szemben Bulgária és Románia látszólag kivételnek számít. A hivatalos statisztikák szerint Bulgáriában 2008 októberétől enyhén növekedett a vállalati hitelállomány, míg Romániában 2009 júniusában következett be fordulópontra, és kezdett emelkedni a hitelállomány.

1. ábra

**A vállalati hitelállományok alakulása a KKE-régióban
(2008. október=100)**

Megjegyzés: A *-gal jelölt országoknál alkalmaztunk árfolyamszűrést, a többi esetben az árfolyamrendszer vagy az euró használata miatt ez nem volt szükséges. BG (Bulgária), CZ (Cseho.), EE (Észto.), H (Magyaro.), PL (Lengyelo.), RO (Románia), SK (Szlovákia), LV (Letto), LT (Litvánia).

Forrás: nemzeti jegybankok

Az állományok lejáratára vizsgálva a folyamatokat, a legtöbb országban – így Magyarországon is – a rövid lejáratú hitelek állománya esett vissza nagyobb mértékben, ami azzal is összefügg, hogy itt éppen a rövidebb futamidő miatt könnyebben voltak képesek

alkalmazkodni mind a bankszektor, mind pedig a vállalatok. A balti országokban és Magyarországon azonban a hosszabb lejáratú – többnyire beruházási céllal felvett – hitelek állománya is jelentősen csökkent, ami a többi országban nem volt jellemző. Ami a hitelek devizális összetételét illeti: a hazai devizában folyósított hitelek száma az egyébként is inkább devizában eladósodó balti országokban drasztikusan csökkent, de számottevő csökkenés következett be Romániában és Magyarországon is. A többi országban alapvetően nem változott a devizaalapú termékek aránya a teljes vállalati hitelportfólión belül.

Ugyanakkor – mint a bevezetőben is utaltunk rá – az adatokat meglehetősen óvatossággal kell kezelni, mivel az egyes országok mutatóit egyedi jelenségek és statisztikai problémák jelentősen torzíthatják:

- *Csehországban* például – a jegybank stabilitási jelentése szerint⁵ – a vállalatok a banki hiteleket bizonyos mértékig külföldről (anyavállalaton keresztül) felvett hitelekkel és kisebb mértékig kötvénykibocsátással helyettesítették, így a vállalati szektor finanszírozási helyzete nem romlott annyira, mint amennyire a banki hitelállományok mutatják.
- *Romániában* 2009 decembere előtt a devizahitelek egy részét közvetlenül az anyabankok nyújtották a román vállalatoknak, nagyrészt szabályozási okok – a devizabetétekre vonatkozó magas kötelező tartalékráta – miatt. Ezt a szabályozást 2009-ben enyhítették, így a hitelállomány 2010. január óta tartó növekedésében szerepet játszhat az is, hogy az anyabankok visszahelyezik a román vállalati hitelportfóliót a leánybankokhoz.
- *Bulgáriában* is létezik a szabályozással kapcsolatos, torzító elem: az országban korábban olyan törvény volt érvényben, amely korlátozta a bankok mérlegfőösszeg szerinti növekedését. Erre számos hitelintézet azzal reagált, hogy a hiteleket speciális projektársaságokba szervezte ki. A válság alatt a bankok jelentős mennyiségű állományt vettek vissza a mérlegükbe, ami növelte a statisztikákban kimutatott hitelállományt, noha a magángazdaság forrásellátottsága a valóságban nem emelkedett. A visszavett hitelállomány nagysága és megoszlása a háztartási és vállalati portfólió között azonban nem nyilvános.

Más országokról nincsen ilyen információnk, ugyanakkor nem zárhatók ki a hasonló egyedi tételek.

3. MIT MUTATNAK A KAMATOK A RÉGIÓBAN?

A válság kitörésével a vállalati hitelek kamatfelárai⁶ minden országban növekedésnek indultak, de eltérő mértékben (2. ábra). A hazai devizában denominált hitelek esetén Romániában volt a legmagasabb mind a kamatfelár, mind annak a válság utáni növekedése, míg Cseh-

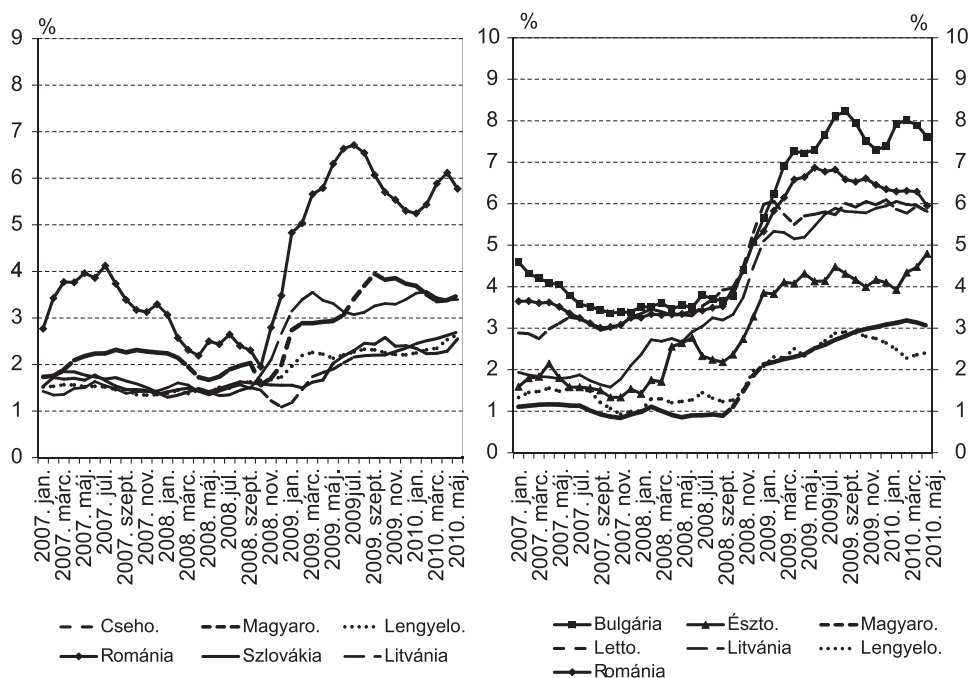
5 L. http://www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2009-2010/index.html

6 Az új kibocsátású hitelek havi átlagos kamata és a releváns három hónapos bankközi referenciakamat különbözete.

országban, Szlovákiában és Lengyelországban a kamatfelár alacsonyabb szintről, és csak enyhébb mértékben emelkedett. Magyarországon a kamatfelár a válság előtt többé-kevésbé együtt mozgott a visegrádi országokéival, de a válság kitörésével jelentősen növekedett, és elszakadt azoktól. Bár 2009 vége óta némileg csökkent a felárok közti különbség, szintjében továbbra is markánsan elkülönül a magyar felár a többi visegrádi országban tapasztalt kamatfelártól. Az euróban denominált hitelek esetében szintén minden országban nőttek a válság kitörése után a kamatfelárok, azonban itt a magyar kamatfelár az egyik legalacsonyabbnak számított a régióban mind a válság előtt, mind pedig azóta.

2. ábra

Az új kibocsátású, euróban és hazai devizában denominált vállalati hitelek kamatfelára a KKE-régióban

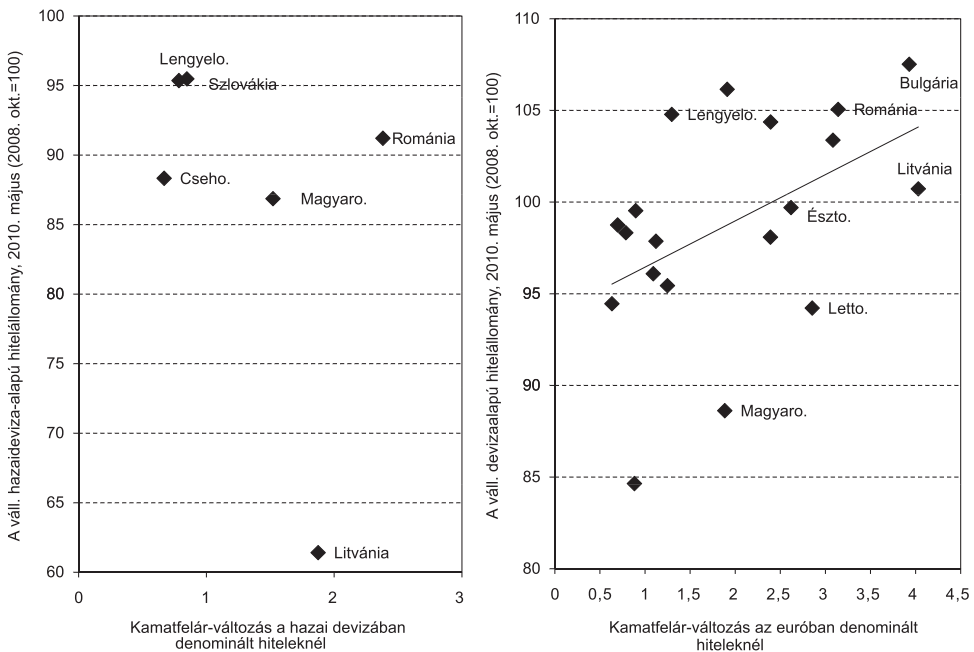
Megjegyzés: háromhavi mozgóátlaggal simított kamatok
Forrás: nemzeti jegybankok

A kamatok alakulása rávilágít a hitelpiaci áraknak az első fejezetben bemutatott, speciális viselkedésére. A devizaalapú hitelállomány, illetve hitelkamatok közötti kapcsolatot vizsgálva azt találjuk, hogy minél kisebb volt az euróalapú hitelek kamatfeláraiban bekövetkezett változás, annál nagyobb visszaesés következett be a vállalati devizahitel-állományban (3. ábra). Egy normál piacon ez a keresletnek (a kínálatot meghaladó) visszaesését jelentené, azonban számos jel utal arra, hogy ebben a konkrét esetben inkább a kínálat szerepe volt domináns, így az árak csak a hitelpiacok speciális tulajdonságai miatt csökkentek. A hitelezési felmérések ugyanis azt mutatják, hogy a bankok a kockázatosabb hiteleken lévő

prémiumot jobban drágították, mint az átlagos felárat. Ebből az következik, hogy ha a hitelezési feltételeket csak enyhén szigorítják, akkor a hitelállomány kevésbé esik vissza, és az átlagos kamatfelár jobban emelkedik. Ez történhetett esetleg Bulgáriában és Romániában, ahol a magas és emelkedő prémiumszint mellett látszólag szinten maradt vagy nőtt a hitelállomány (noha itt a korábban említett statisztikai problémák torzíthatják a képet). Ezzel szemben szigorú hitelezési feltételek esetén csak nagyon jó hitelképességű ügyfelek juthatnak hitelhez, míg a kockázatos ügyfelek jelentős része nem, ezért a kamatszint alacsony marad, de a hitelállomány még javuló makrogazdasági környezetben is jelentősen visszaeshet. Hasonlót látunk Magyarországon is, ahol a legalacsonyabbak közé tartozik az euróhitelek ára, ugyanakkor messze a legnagyobb az állomány visszaesése. Kivételnek számít viszont Lengyelország, ahol a felárak alacsonyan maradtak, és a hitelállomány sem esett drasztikusan vissza.

3. ábra

A vállalati kamatfelárakban a válság alatt bekövetkezett változás és az állományváltozás közötti összefüggés a régióban és az (euróban denominált hiteleknél) az eurózona országában

Megjegyzés: árfolyamszűrt állományváltozások. A kamatfelár-változás a 2010-ben átlagos referenciakamat feletti felár és a válságot megelőző évben átlagos referenciakamat feletti felár. Az euróhitelek esetén az eurót használó országokat is feltüntettük a jobb oldali ábrán.

Forrás: nemzeti jegybankok

A hazai devizában történő hitelezést nézve nehéz összefüggéseket találni, azonban érdemes kiemelni Litvániát. A balti országban a vállalati hitelek a magyarral azonos mértékben estek vissza, azonban ez a drasztikus csökkenés kizárólag a hazai devizában (litasban) denominált hitelállományban következett be. A litván jegybank 2010-es stabilitási jelentése szerint ez a litasban denominált hitelek kamatainak 2009 eleji jelentős megugrása miatt következett be, tehát a bankok lényegében kiárazták a litashiteleket a piacról. A bankok a kamatfeltételek mellett – a később bemutatandó hitelezési felmérés szerint – a nem árjellegű feltételeiket is lényegesen szigorították. A litasban folytatott hitelezést lényegében megszüntető, drasztikus banki kínálatvisszafogás mögött azok a félelmek bújhattak meg, hogy Litvániának fel kell adnia az euróhoz rögzített árfolyamrendszerét, ami a litasban denominált hitelek elinflálódásához vezetett volna a bankok szempontjából nézve.⁷

4. A NEM ÁRJELLEGŰ KÍNÁLATI TÉNYEZŐK

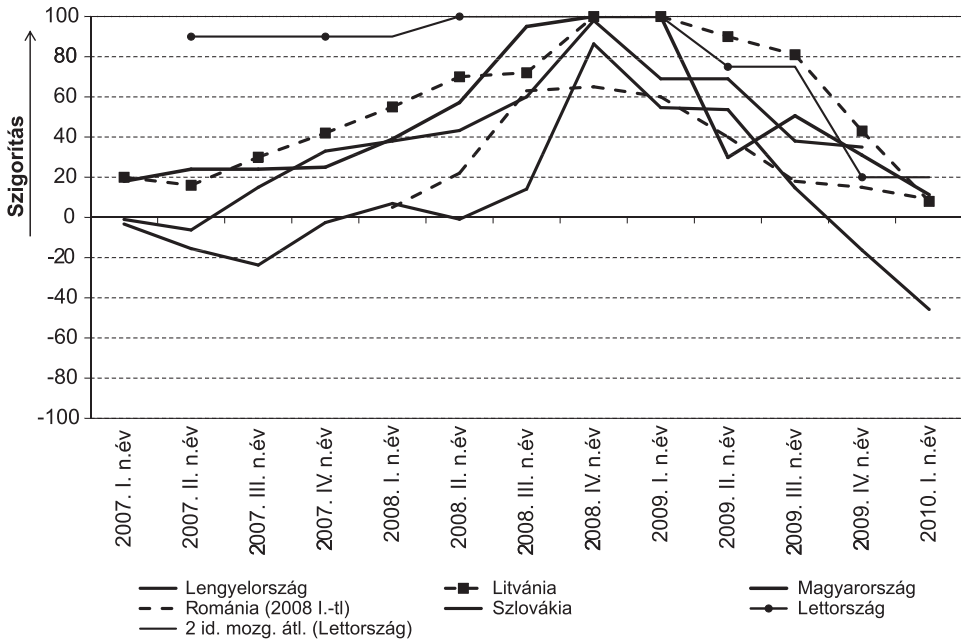
Ami a nem árjellegű tényezőket illeti, a KKE-régióknak abban az öt országában, ahol készülnek hitelezési felmérések,⁸ a vállalati hitelfeltételekre vonatkozó indikátorok igen hasonlóan alakultak: gyakorlatilag 2007-től egyre erőteljesebb szigorítási hullám figyelhető meg valamennyi országban, ez 2008 végén tetőzik, azóta pedig a szigorítás enyhébb mértékben folytatódik (4. ábra). A bemutatott öt ország közül Litvániában, Lettországnak és Magyarországnak a bankok széles körűen jeleztek szigorításokat, ami látszólag összhangban áll a vállalati hitelezés visszaesésének mértékével.

Ezzel szemben Romániában és Lengyelországban, amely a legkisebb visszaesést mutató országok között található, a bankok lényegesen kisebb aránya jelzett szigorítást. Az ár alakulásában nem lehetett biztosan meghatározni, hogy az alacsony kamatszint és erőteljes visszaesés negatív kínálati vagy keresleti sokk eredménye-e. A hitelezési felmérés azonban Litvániában, Lettországnak és Magyarországnak megerősíti a nem árjellegű hitelezési korlátok döntő szerepét alacsony kamatszint mellett, és azt sugallja, hogy a banki hitelkínálat alakulása erős befolyással volt a vállalati hitelezésre.

7 A devizában nyújtott hiteleknél ilyen veszély azért nem fenyegetett, mert a litván szabályozás – a magyarral ellentétben – a rögzített árfolyamrendszer miatt nem teszi kötelezővé a bankok számára az európozíciójuk fedezését.

8 A hitelezési felmérésekben a hitelezési vezetők a saját bankjuk szemszögéből válaszolnak a kereslet/hitelezési feltételek alakulásáról feltett kérdésre, tehát nem általános értékelést adnak a piacról. Meg kell jegyeznünk, hogy a hitelezési felmérés adataiból nem lehet a kereslet/hitelezési feltételek szintjére vagy a változás mértékére következtetni, mivel az csak kvalitatív változásokat mutat. Az országok közötti összehasonlítást ezért fenntartásokkal kell kezelni.

**A vállalati hitelezési sztenderdek változása
(a szigorítást és az enyhítést jelző bankok arányának különbsége)**

Megjegyzés: az ábra a szigorítás/enyhítés mértékét nem mutatja; a különbséget mindig az előző negyedévhez viszonyítva mutatja, a hitelezési feltételek szintje ismeretlen.

Forrás: nemzeti jegybankok

5. A KERESLETI OLDAL A HITELEZÉSI FELMÉRÉS ALAPJÁN

A hitelezési felmérések a keresleti oldalon sokkal kevésbé mutatnak egységes képet, mint a hitelkínálatnál. Lengyelországban a válság alatt nem észleltek érdemi csökkenést a keresletben, vagy inkább növekedést tapasztaltak (1. táblázat), ami összhangban van a hitelállományok és a makrogazdasági teljesítmény alakulásával. A többi országban szintén mérséklődött a vállalati hitelkereslet. Magyarországon viszont a válság idején negyedévről negyedévre növekedett a hitelek iránti kereslet, elsősorban a forgőeszközhiteltek iránt, míg a hosszú lejáratú hitelek kereslete csökkent. Ez arra utal, hogy a kereslet nem játszott domináns szerepet a hitelállományok alakulásában, mivel a forgőeszközhitelteknél is számottevő volt a hitelállomány-csökkenés.

A jelenségre magyarázatot adhat, hogy a válság előtti időszakban Magyarországon a gyenge gazdasági teljesítmény miatt stagnált a kereslet, míg más régiós országokban, ugyanebben az időszakban a jó gazdasági teljesítménynek köszönhetően folyamatosan nőtt.

Ebből arra következtethetünk, hogy más régiós országokban egy magas keresleti szintről éreztek csökkenést a bankok. A hitelezési felmérés sajátosságaiból adódóan, paradox módon kínálati korlátok is magyarázhatják a keresletnövekedést Magyarországon. A kínálati korlát megléte vagy erősödése esetén ugyanis a vállalat kénytelen több bankhoz is fordulni, hogy hitelhez jusson, így ezek a bankok keresletlénkülést érzékelnek.

I. táblázat

A hitelkereslet relatív alakulása a hitelezési felmérések alapján

Országok		2007-2008. II. n.év	2008. II. félév	2009	2010.I. félév
Lengyelország		Növekedés	Növekedés	Stagnálás	Növekedés
Litvánia		Növekedés	Csökkenés	Csökkenés	Csökkenés
Románia		–	Növekedés	Csökkenés	Csökkenés
Szlovákia		Növekedés	Csökkenés	Csökkenés	–
Lettország		Stagnálás	Csökkenés	Csökkenés	–
Magyarország	Teljes vállalati	Stagnálás	Növekedés	Növekedés	Növekedés
	Beruházási hitel	–	Csökkenés	Csökkenés	Növekedés

Megjegyzés: A tábla a növekedés/csökkenés mértékét nem mutatja; a különbséget mindig az előző negyedévhez viszonyítva mutatja, a kereslet szintje ismeretlen.

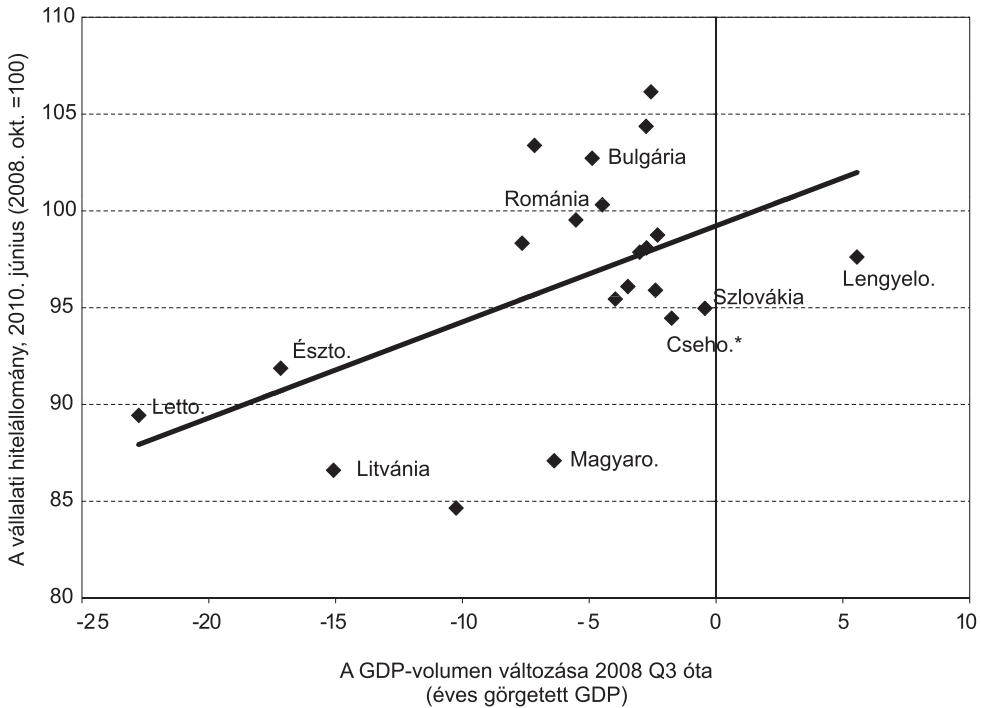
Forrás: nemzeti jegybankok

6. A MAKROGAZDASÁGI TÉNYEZŐK ALAKULÁSA A RÉGIÓBAN

A fejlett országokban kialakuló recesszió gyorsan átgyűrűzött a többnyire kis, nyitott kelet-közép-európai gazdaságokba is. A vállalatok elhalasztották beruházásaikat, illetve csökkentették termelési aktivitásukat, ami természetesen vezetett a hitelkereslet mérséklődéséhez. Az egyetlen kivételnek a lengyel gazdaság tekinthető, ahol – a régióban egyedülként – 2009-ben is növekedett a GDP, ami főleg annak tudható be, hogy Lengyelország kevésbé nyitott gazdaság, viszont elegendően nagy belső piaccal is rendelkezik.

A recesszió mértékét mutató 2009-es GDP-visszaesés és a vállalati hitelállományok változása között makroszinten is lazább kapcsolat látszik (5. ábra), illetve hasonló együttmozgást látunk az ipari termelés változásával és az exportdinamikával is. Eszerint a legnagyobb hitelállomány-visszaesést elszenvedő országok között vannak a balti államok, ahol a legmélyebb volt a recesszió, míg a kisebb hitelállomány visszaesést mutató országok között van a 2009-ben is növekvő Lengyelország. Szembetűnő, hogy az új tagállamokban számottevő szórás van a hitelállományok és a gazdasági növekedés alakulásában, szemben az eurózónával, ahol úgy tűnik, hogy a gazdasági növekedésen keresztül megragadott hitelkereslet jelentéktelen szerepet játszott a hitelállományok alakulásában.

**A hitelállomány alakulása (árfolyamszűrt)
és a GDP alakulása közötti kapcsolat az eurózónában és a KKE-régióban**

Megjegyzés: Csehország esetén becslés, figyelembe véve a helyettesítési hatást a külföldi hitelek és banki hitelek között.

Forrás: Eurostat, EKB, nemzeti jegybankok

Néhány ország esetében azonban a makrogazdasági fundamentumok nem adnak kielégítő magyarázatot a hitelállomány visszaesésének mértékére. Magyarországon – a közepesen nagy recesszió ellenére – például a balti államokéhoz hasonló mértékben esett vissza a vállalatok hitelállománya, ráadásul nálunk 2010 első felében is jelentős a hitelállomány visszaesése, pedig akkor már javultak a makrogazdasági körülmények.⁹ Ezzel szemben Romániában és Bulgáriában a hazaihoz hasonló mértékű recesszió ellenére sem tapasztalunk hasonlóan radikális visszaesést a hitelezésben, noha ebben valamilyen mértékben a már jelzett statisztikai problémák is szerepet játszanak.

Összefoglalva: a keresleti indikátorok alapján úgy tűnik, hogy a többi régiós országokban a hitelállományok visszaesésében a hitelkereslet is jelentős szerepet játszhatott (Litvániában a hazai devizában denominált hitelek esetén negatív kínálati sokk történt, de a teljes

⁹ Magyarországon nem lehet a banki hitelt felváltó csatornák helyettesítési hatásáról beszélni, mivel a regionálisan aktív vállalatok külföldről felvett, majd más országba átutalt hitelei növelték mind a forrás-, mind az eszközoldalán a vállalatok teljes hitelállományát.

hitállományban történt visszaesésben a kereslet visszaesése is jelentős szerepet játszhatott). Ezzel szemben Magyarországon a hitelkereslet alakulása kevésbé tűnik relevánsnak a hitelállomány visszaesésében, ami inkább arra utal, hogy a kínálati korlátok voltak – régiós összehasonlításban – erősebbek.

7. A KÍNÁLATI KORLÁTOK LEHETSÉGES OKAI

A régiós bankok hitelkínálatának az elemzését lényegesen megnehezíti, hogy a bankrendszer jelentős része külföldi anyabankok irányítása alatt áll, illetve tőkéjét, és többnyire a külföldi finanszírozás jelentős részét is az anyabankoktól szerzi. Vagyis az anyabankok kockázatvállalási hajlandóságától és hitelezési képességétől függ mind a leánybankok – különböző indikátorokkal viszonylag jól megragadható – hitelezési képessége, mind pedig – a szubjektívebb – hitelezési hajlandósága is. Míg a hitelezési képességnél még valamennyire elkülöníthetők a leánybanki és anyabanki elemek (a pénzügyi mutatók alapján), addig a hitelezési hajlandóságnál a csoportirányítás miatt ez lényegében lehetetlen, és – a csoportszintű tőke- és erőforrás-allokáció miatt – jelentős nehézséget okoz a leánybanki hitelezési képesség elkülönítése az anyabank hitelezési hajlandóságától is. Ez utóbbi problémát jól érzékelteti a bankrendszer tőkeellátottsága és a vállalati hitelezés visszaesése közötti kapcsolat. Az adatok ugyan azt mutatják, hogy magasabb volt a banki tőkeellátottság (2. táblázat) azokban az országokban (például Romániában és Bulgáriában), ahol a mérlegstatisztikákban kimutatott vállalati hitelezés nem vagy csak kevésbé esett vissza, de az ok-okozati kapcsolat nem egyértelmű. Elképzelhető, hogy a jobb tőkehelyzet szerepet játszott abban, hogy ezekben az országokban a bankok kevésbé fogták vissza a hitelkínálatukat, de az is lehetséges, hogy az anyabankok azért allokáltak ide több tőkét, mert itt többet akartak hitelezni (vagy felkészültek a vállalati hitelállományoknak – a már említett szabályozási okok miatti – növekedésére).¹⁰

A hitelezési képesség leánybanki oldalát vizsgálva viszont úgy tűnik, hogy az alacsonyabb hitel-betét mutatóval rendelkező bankrendszerekben kevésbé esett vissza a vállalati hitelezés (6. ábra), míg Magyarországon és a balti államokban – ahol az alacsony betétállomány és magas hiteldinamika miatt a hitel-betétmutató jóval meghaladta a 100 százalékot¹¹ – nagyobb volt a kényszer az eszközoldali alkalmazkodásra. A belső források szerepe annál is inkább felértékelődött a válság során, mivel a régió országaiban – Lengyelország és Magyarország kivételével – 2008 októbere óta a külföldi források kiáramlása volt tapasztalható (4. táblázat).¹² A balti országokban ennek mértéke összhangban volt a belföldi magánszektornak nyújtott hitelek állománycsökkenésével. Bulgáriában és Romániában azonban a külföldi források csökkenése nem érintette olyan érzékenyen a bankokat, mivel a kiáramlást a hazai betétek növekedése részben ellensúlyozta.

10 Ami a hitelezési képesség anyabanki oldalát illeti: az egyes országok között nem látszanak jelentős különbségek az anyabankok pénzügyi mutatói között (2. tábla). Az anyabankok átlagos Tier 1 rátája a legtöbb országban 10 és 10,5 százalék között szóródott, egyedül Lettországon és Litvániában volt 10 százalék alatt 2009-ben.

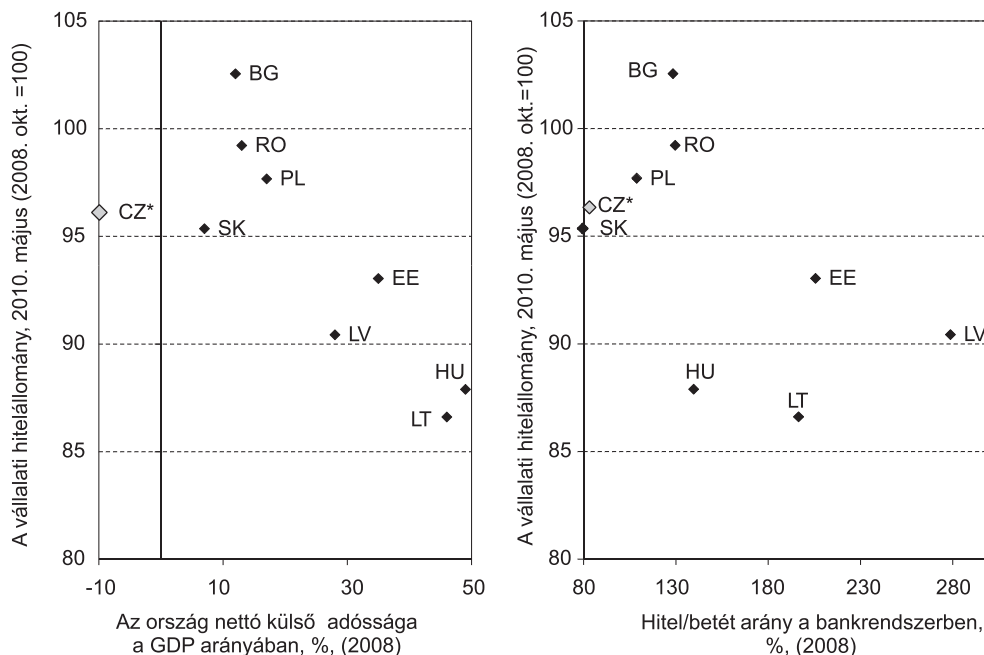
11 Ráadásul ezen országokban a devizahitelek aránya is jelentős, ami növeli a sérülékenységet.

12 Csehországban és Szlovákiában ez a hatás kevésbé jelentős, mivel elenyésző a külföldi források szerepe a bankok finanszírozásában; ezt az is jól jelzi, hogy a hitel-betét mutató ebben a két országban 100 százalék alatt van.

Magyarország helyzete itt első ránézésre paradox, mivel – annak ellenére, hogy nem történt külföldi forráskiáramlás a bankrendszerből – a vállalati hitelállomány visszaesése jóval meghaladta a többi régiós országét. Ennek oka azonban technikai jellegű: a hazai bankok a válság során a swappiaci zavarok miatt csökkentették a külfölddel szembeni swapállományukat, így a külföldi anyabankok – a magyar bankok igen magas forintlikviditása ellenére – nem tudták csökkenteni a leányaiknál elhelyezett devizaforrások állományát, mivel ez a hazai bankok mérlegben belüli devizapozíciójának nyílásához vezetett volna.¹³ A magyar bankrendszer mérlegében tehát a magánszektorral szembeni hitelek csökkenését – a többi régiós országtól eltérően – nem a forrásoldalon (jelentős részben a külföldi forrásokban) bekövetkezett csökkenés egyenlítette ki, hanem főleg a jegybanki kötvények emelkedése az eszközoldalon (jelentős forintlikviditást eredményezve).

6. ábra

**Az adott országok nettó külső eladósodottsága,
illetve hitel-betét mutatója, valamint az (árfolyamszűrt)
vállalati hitelállomány alakulása közötti kapcsolat a KKE-régióban**

Megjegyzés: Csehország esetén becslés, figyelembe véve a helyettesítési hatást a külföldi hitelek és banki hitelek között.
Forrás: nemzeti jegybankok, IFS, Eurostat

¹³ A devizahitelezés miatti nyitott devizapozíciójukat ugyanis a magyar bankok – a rögzített árfolyamrendszerben működő társaiktól eltérően – nagyrészt a swappiacon fedezték. Így a magyar bankrendszer külföldi devizaforrás-igénye valójában sokkal magasabb volt a válság előtt, mint amit a mérlegstatisztikák mutattak (a swapok mérlegben kívüli tételeknek számítanak). A válságot követően a külföldiek forintigénye azonban csökkent, így a magyar bankok nehezebben találtak olyan külföldi partnert, amelyik forint ellenében hajlandó lett volna devizát swapolni. Emiatt a hazai hitelintézetek csökkentették a swapállományukat. Tehát ezt a csökkenést is figyelembe véve, a magyar bankok külföldi deviza-forrás állománya – a régiós országokhoz hasonlóan – szintén csökkent.

A bankok hitelezési hajlandóságára áttérve, már nincs értelme szétválasztani az anya-bankok, illetve a leánybankok hajlandóságát a csoportalapú irányítás miatt. A Lehman Brothers összeomlása után a hitelezési hajlandóságot alapvetően a kockázatoktól való félelem határozhatta meg. Bár Litvániában és Lettországbán a régiós összehasonlításban is igen súlyos hitelveszteségek hozzájárulhattak a vállalati hitelezés jelentős visszaeséséhez, a többi országnál érdekes módon nem látszik kapcsolat a hiteldinamika, illetve a portfólióminőség vagy a portfólióromlás üteme között (2. táblázat). Vagyis látszólag nincs erős összefüggés a bankok kockázatvállalási hajlandósága és a már ténylegesen elszenvedett banki veszteségek között. Úgy tűnik, hogy a kockázatok érzékelése a külföldi befektetők és tulajdonosok számára az adott ország gazdaságának sérülékenységevel és külső forrásokra való ráutaltságával kapcsolatos általános (szubjektív) félelmek határozhatták meg, amit az ország nettó külső adóssága ragad meg a legjobban (6. ábra). Ez egyúttal rávilágít arra is, hogy a magyar bankok és a gazdaság kockázati megítélését az államháztartás jelentős eladósodottsága is számottevően ronthatta.

8. KÖVETKEZTETÉSEK

Ahogy azt a régiós jegybanki jelentések is megemlítik, a hitelállományok és a hitelezés növekedési ütemének visszaesésében mind a kereslet, mind pedig a szigorúbb hitelezési politika miatt a kínálat is jelen van. Ezen túl a kereslet és kínálat szerepét nehéz identifikálni és számszerűsíteni. Elemzésünkben – aggregált statisztikákat és egyszerű elemzési keretet használva – kísérletet tettünk annak megállapítására, hogy régiós összehasonlításban mely országokban lehetett erősebb a hitelkínálati korlát a csökkenő keresleten felül. A keresletre és kínálatra ható tényezők és a hitelezési felmérések vizsgálata alapján azt mondhatjuk, hogy azokban az országokban, ahol a vállalati hitelek állománya nagyobb mértékben esett vissza, ott a banki hitelkínálati korlátok is nagyobb szerepet játszottak ebben. Úgy tűnik, hogy a bankok kínálati viselkedése az ország külföldi forrásokra való ráutaltságával és sérülékenységevel függ össze, amely egyaránt negatívan hatott a kockázatvállalási hajlandóságra (a magas nettó külső eladósodottság miatt) és a hitelezési képességre (a magas hitelbetét mutató miatt). Eszerint minél nagyobb volt egy ország nettó külső eladósodottsága, a külföldi finanszírozók, tulajdonosok annál kisebb hajlandóságot mutattak arra, hogy az adott országok bankjait – és ezen keresztül vállalatait is – további forrásokkal lássák el.

Ez különösen igaz lehetett Magyarországon, ahol a hitelezés csökkenése jóval nagyobb mértékű volt, mint amit a régiós összehasonlítás alapján a reálgazdasági recesszió indokolni látszik, illetve a hitelezési felmérések által jelzett vállalati hitelkereslettel összhangba lehetne hozni. Így Magyarországon a hitelkínálat beszűkülése feltehetően nagyobb mértékben járult hozzá a vállalati hitelek csökkenéséhez. Ennek következtében az alacsony kamatfelár és nagy hitelállomány-visszaesés arra utal, hogy a kínálati korlátok miatt a kockázatosabb ügyfelek nem jutnak hitelhez, csak a nagyon jó hitelképességű vállalati ügyfelek. Az általunk alkalmazott elemzési keretek azonban a pontos mértékek (illetve hatások) meghatározására nem alkalmasak, illetve a régiós adatok közötti összehasonlíthatósági problémák és statisztikai torzítások miatt az eredményeket kellő óvatossággal kell kezelni.

IRODALOMJEGYZÉK

- BERGER, A. N.–UDELL, G. [2003]: The institutional memory hypothesis and the pro-cyclicality of bank lending behaviour. BIS Working Papers 125.
- BERNANKE, B.–BLINDER, A. [1988]: Credit, Money, and Aggregate Demand. *American Economic Review*, Vol. 78 (2), 435–39. o., május
- BERNANKE, B.–GERTLER, M. [1995]: Inside the Black Box: The Credit Channel of Monetary Policy Transmission. NBER Working Papers 5146, National Bureau of Economic Research, Inc.
- BERNANKE, B.–GERTLER, M.–GILCHRIST, S. [1996]: The financial accelerator and the flight to quality. *Review of Economics and Statistics* 78., 1–15. o.
- BROWN, M.–ONGENA, S.–POPOV, A.–YESIN, P. [2010]: Who Needs Credit and Who Gets Credit in Eastern Europe? SNB WP 2010-9. http://www.snb.ch/n/mmr/reference/working_paper_2010_09/source/working_paper_2010_09.n.pdf
- BROWN, M.–KIRSCHENMANN, K.–ONGENA, S. [2010]: Foreign Currency Loans–Demand or Supply Driven?, CEPR paper
- CALANI, MAURICIO C.–GARCÍA, PABLO S.–ODA, DANIEL Z. [2010]: Supply and Demand Identification in the Credit Market. Central Bank of Chile WP 571.
- CALZAA, A.–GARTNERA, C.–SOUSAA, J. [2003]: Modelling the demand for loans to the private sector in the euro area. *Applied Economics* Vol. 35.
- CICCARELLI, M.–MADDALONI, A.–PEYDRO, J. [2010]: Trusting the bankers. A new look at the credit channel of monetary policy. ECB WP No. 1228.
- Czech National Bank (cseh jegybank) [2009]: Financial Stability Report 2009/10., http://www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2009-2010/index.html
- DE HAAS, K.–VAN LELYVELD, I. [2008]: Do financial conglomerates create or destroy value? Evidence for the EU. DNB Working Papers 174.
- Eesti Pank (észt jegybank) [2010]: Financial Stability Review 1/2010., http://www.eestipank.info/pub/en/dokumentid/publikatsioonid/seeriad/finantsvahendus/_2010_1/titel.pdf
- HORVÁTH E.–MÉRÓ K.–ZSÁBOKI B. [2002]: Studies on the procyclical behaviour of banks. MNB Occasional paper 10., http://english.mnb.hu/Engine.aspx?page=mnben_muhelytanulmanyok&ContentID=3058
- JIMÉNEZ, G.–ONGENA, S.–PEYDRÓ, J.–SAURINA, J. [2010]: Credit supply identifying balance-sheet channels with loan applications and granted loans. ECB WP/No.1179.
- Latvijas Banka (lett jegybank) [2009]: Financial Stability Report, http://www.bank.lv/images/img_lb/izdevumi/latvian/fin_parskats/2009/FSR_2009_EN.pdf
- Latvijas Banka (lett jegybank) [2010]: The results of the January 2010 bank lending survey http://www.bank.lv/images/img_lb/izdevumi/latvian/citas/banku_aptauja/bank_lending_survey_jan_2010.pdf
- Lietuvos Bankas (litván jegybank) [2010]: Financial Stability Review, <http://www.lb.lt/eng/publications/stability/fsa2010e.pdf>
- LOWN, C.–MORGAN, D. [2004]: The Credit Cycle and the Business Cycle: New Findings Using the Loan Officer Opinion Survey. Stockholm Institute for Financial Research
- Narodowy Bank Polski (lengyel jegybank) [2010]: Financial Stability Report July 2010 http://www.nbp.pl/en/systemfinansowy/financial_stability_report_2010_07_en.pdf
- POPOV, A.–UDELL, G. F. [2010]: Cross border banking and the international transmission of financial distress during the crisis of 2007–2008. ECB WP/No. 1203.
- PURI, M.–ROCHOLL, J.–STEFFEN, S. [2009]: Global Retail Lending in the Aftermath of the US Financial Crisis: Distinguishing between Supply and Demand Effects. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1397557>
- STIGLITZ, J.–WEISS, A. [1981]: Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, Vol. 71, issue 3, 393–410. o.

MELLÉKLET

2. táblázat

Bankrendszeri adatok 2009 végén

	Hitel/betét	ROA	Tier 1 ráta	Tier 1 ráta (anyabankok)	NPL	NPL-változás 2008–2010 május
Bulgária	126	1,1	17,5	10,6	8,2	9,0
Csehország	75	1,4	17,2	10,3	5,7	2,8
Magyarország	143	1,7	11,9	10,4	7,4	4,4
Észtország	190	-3,4	9,4	10,4	4,1	2,8
Lettország	255	-4,0	10,8	8,6	19,6	15,2
Litvánia	169	-3,9	8,0	9,4	4,6	14,7
Lengyelország	105	0,8	12,1	10,0	8,0	4,7
Románia	118	0,5	12,9	10,0	11,6	9,2
Szlovákia	87	0,5	11,6	10,4	5,4	4,0
Eurózóna	107	0,2	10,1	–	4,2	2,0

Megjegyzés: NPL az átlag alatti, kétséges, rossz hiteket jelenti a teljes hitelállományhoz (várható veszteség keletkezik a hitelen). Kivételek: Szlovákiában a 90 napon túli lejáró hiteket tartalmazza. Bulgáriában olyan hiteket tartalmaz, amelyeken veszteség keletkezett, vagy átstrukturálták azokat.

Forrás: EKB, Autonomous Research, Bankscope

3. táblázat

Hitelaggregátumok 2009 végén

	Vállalati banki hitelállomány a GDP százalékában	Vállalati teljes hitelállomány a GDP százalékában	Devizaalapú hitelek aránya a vállalati szegmensben	Devizaalapú hitelek aránya a magán-szektorban	Átlagos hitelállomány-növekedés (2007–2008)
Bulgária	46	120	75,3	58,1	49,6
Csehország	21	41	18,1	8,2	15,2
Magyarország	27	67	57,7	64,5	14,9
Észtország	52	47	91,5	86,9	15,9
Lettország	50	75	94,4	92,2	23,2
Litvánia	35	46	74,9	73,4	24,0
Lengyelország	15	36	23,7	32,8	25,3
Románia	20	48	59,5	60,3	33,7
Szlovákia	22	28	2,4	1,1	17,1
Eurózóna	52	74	N.A	N.A	10,0

Forrás: EKB, Eurostat, nemzeti jegybankok

A KKE-régió bankrendszerének forrásoldala

	Külföldi forrás /teljes forrás (2008)	Külföldi forrás /teljes forrás (2010. jún.)	Külföldi források arányának változása (százalékpontban)	Magánszektor betét/teljes forrás (2008)	Magánszektor betét/teljes forrás (2010. jún.)	Magánbetétek arányának változása (százalékpontban)
Bulgária	26,2	19,8	-6,4	52,9	55,7	2,8
Csehország	9,8	8,1	-1,7	55,9	58,8	2,9
Magyarország	25,4	26,1	0,7	35,8	35,2	-0,6
Észtország	43,4	40,5	-3,0	34,4	38,6	4,2
Lettország	58,6	49,3	-9,3	23,8	26,5	2,7
Litvánia	45,8	36,3	-9,5	38,3	42,5	4,2
Lengyelország	14,9	15,6	0,7	52,9	54,5	1,6
Románia	29,7	26,3	-3,4	44,2	46,6	2,4
Szlovákia	4,6	3,9	-0,7	52,4	61,9	9,5
Eurózóna	15,0	13,7	-1,3	29,3	31,6	2,3

Forrás: EKB, nemzeti jegybankok